

Vikingatida skelettgravfält i Kärda

Arkeologisk förundersökning vid RAÄ 41:1 och del av
42:2 inför nedläggning av VA-ledning inom Nästa 2:3,
Kärda socken i Värnamo kommun, Jönköpings län

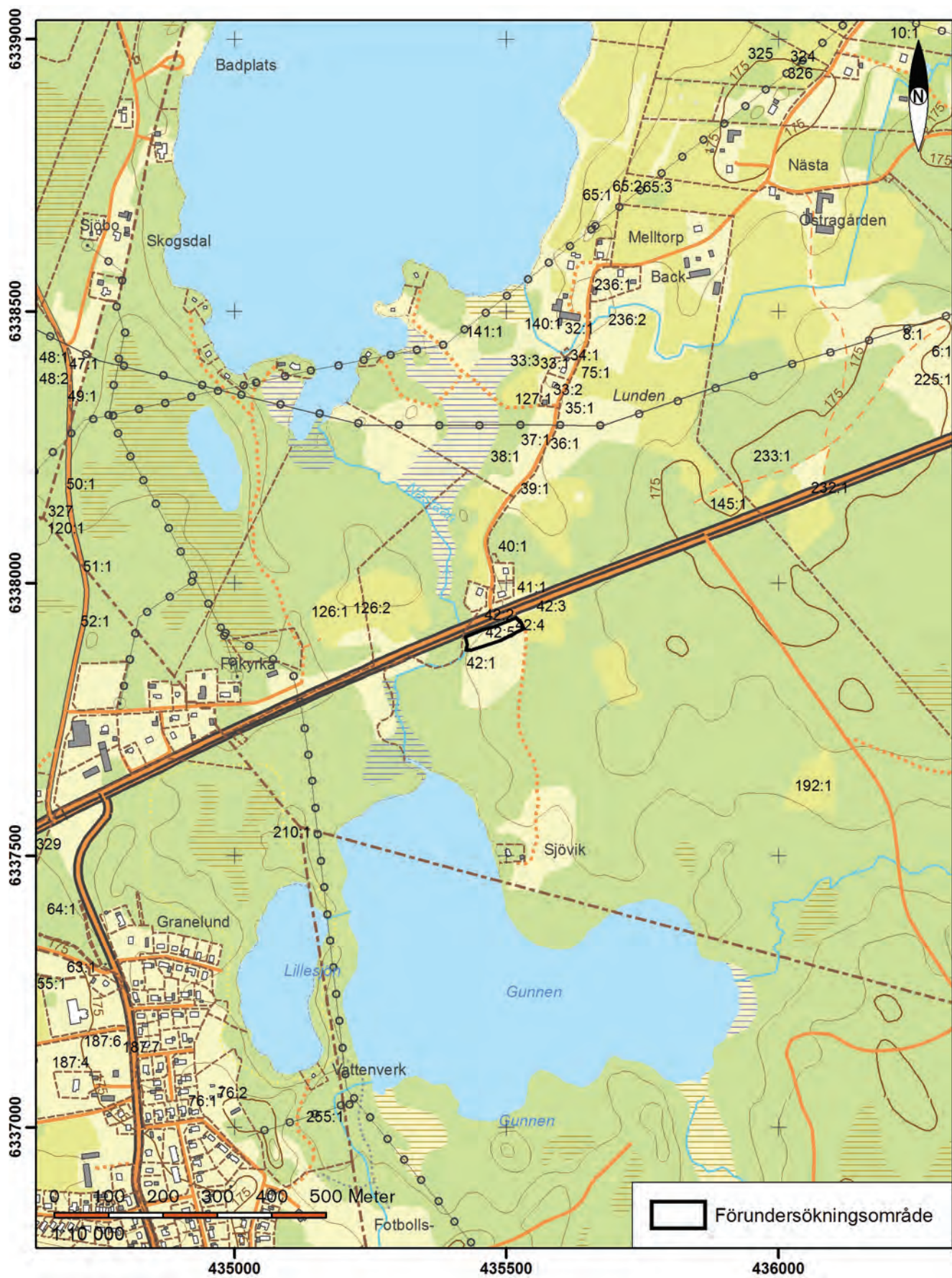
Vikingatida gravfält i Kärda

Arkeologisk förundersökning vid RAÄ 42:1 och del av 42:2 inför nedläggning av VA-ledning inom Nästa 2:3, Kärda socken i Värnamo kommun, Jönköpings län

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2016

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat.....	9
Sammanfattning.....	12
Åtgärdsförslag.....	12
Administrativa uppgifter.....	13
Referenser.....	13
Tryckta källor	13

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Blad 63E 3dN. Skala 1:10 000

Inledning

Jönköpings läns museum genomförde under april och maj 2015 en arkeologisk förundersökning inför byggnation av VA-ledning och GC-väg på fastigheten Kärda 2:1, Kärda socken i Värnamo kommun. Den totala undersökningstyan var ca 3000 kvadratmeter. Uppdragsgivare var Värnamo kommun. Fält- och rapportansvarig var Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Målsättningen med undersökningen var att utröna om det år 1990 funna och delundersökta kulturlagret sträckte sig in i förundersökningsområdet, och om så var fallet, var det fyndförande eller kunde det på något annat sätt tillföra information? (se nedan under Tidigare undersökningar). Detta gjordes genom handgrävning och sållning av tio kvadratmeterstora rutor. Vidare var målsättningen att ta reda på om det fanns dolda eller överplöjda vikingatida gravar inom undersökningsområdet, vilket genomfördes genom att försiktigt schakta med grävmaskin, samt genom handrensning. Alla påträffade lämningar, rutor och schakt mättes in digitalt med totalstation. Anläggningsbeskrivningar gjordes digitalt på läsplatta med det digitala systemet IDA. Undersökningsområdet och de funna lämningarna fotograferades kontinuerligt med digitalkamera.

FIGUR 2. Vy över undersökningsområdet från öster. Till vänster, på toppen av kullen, ligger ett större röse, troligen från bronsåldern.

Topografi

Kärda socken ligger relativt centralt i det gamla folklandet Finnveden, i västra delen av Östbo härad. Barrskogar och stora sank- och mossmarker präglar terrängen i det småkuperade landskapet. Socknen har också ett omfattande vattensystem, som troligen varit viktiga farleder. I norr och nordväst ligger Herrestadssjön och Nästasjön som har kontakt med storemosse systemet. I söder ligger Källundasjön och Bestorpasjön. Socknen ligger även i närheten av Storån, som rinner genom Forsheda i Väster, Lagan med sjön Vidöstern vid Värnamo i öster och sjön Bolmen omkring 14 kilometer söder om Kärda.

Fornlämnings- och kulturmiljö

I närområdet har flera boplatser och lösfynd från stenåldern påträffats runt Herrestadssjön och Nästasjön. Fynden består bland annat av flinta i form av slag, mikrospån, fragment av mikrospånkärna och en trindyxa.

Det finns ganska gott om spår från bronsåldern i socknen, främst i form av gravar. I socknen finns också fyra lokaler (RAÄ 22, 25, 99 och 188) med skålgropar, vilka traditionellt dateras till bronsålder eller äldre järnålder. I socknen finns också ett 20-tal ensamliggande rösen med en diameter större än 10 meter. Enstaka större rösen brukar dateras till bronsålder, företrädesvis till dess yngre del.

Två bronsåldersgravar undersöktes med anledning av vägbygget åren 1936-37 inom RAÄ Kärda 42 - Nästagravfältet. Gravarna bestod av en hög med fynd av ett eldslagningsdon av flinta som daterar högen till äldre bronsålder. I högen fanns också en sekundärgrav som genom ett hankförsett keramikkräsl kunde dateras till yngre bronsålder. I övrigt har ett flertal gravar från bronsålder genom tiderna undersökts i Kärda socken (se Bodin 1994).

Spåren från den äldre järnåldern är få i socknen. De som finns visar sig genom ett tiotal stensättningar. I samband med undersökningen av RAÄ 125:1 1990, som ligger strax väster om infarten till Kärda från väg 27, påträffades runda och vällagda stensättningar av vilken åtminstone en säkert kan dateras till förromersk järnålder.

När det gäller vikingatid är bilden helt annorlunda. Kärda är den socken i Jönköpings län som uppvisar flest högar, ca 480 stycken (Börjesson 1988). Det ska tilläggas att då har flertalet anläggningar på höggravfält i Kärda socken inventerats som stensättningar vid andragångsinventeringen, när de troligen utgörs av flacka högar.

Gravfälten är främst koncentrerade till socknens mellersta och södra delar. Tre av områdena framträder som ovanligt rika på gravar, nämligen Nästa, Vallunda och Källerstad med nära 60% av socknens gravar.

FIGUR 3. Skelettgrav påträffad vid undersökningen 1990. Graven är till utseendet lik en av de nu påträffade gravarna. Foto: Jönköpings läns museum.

Tidigare undersökningar

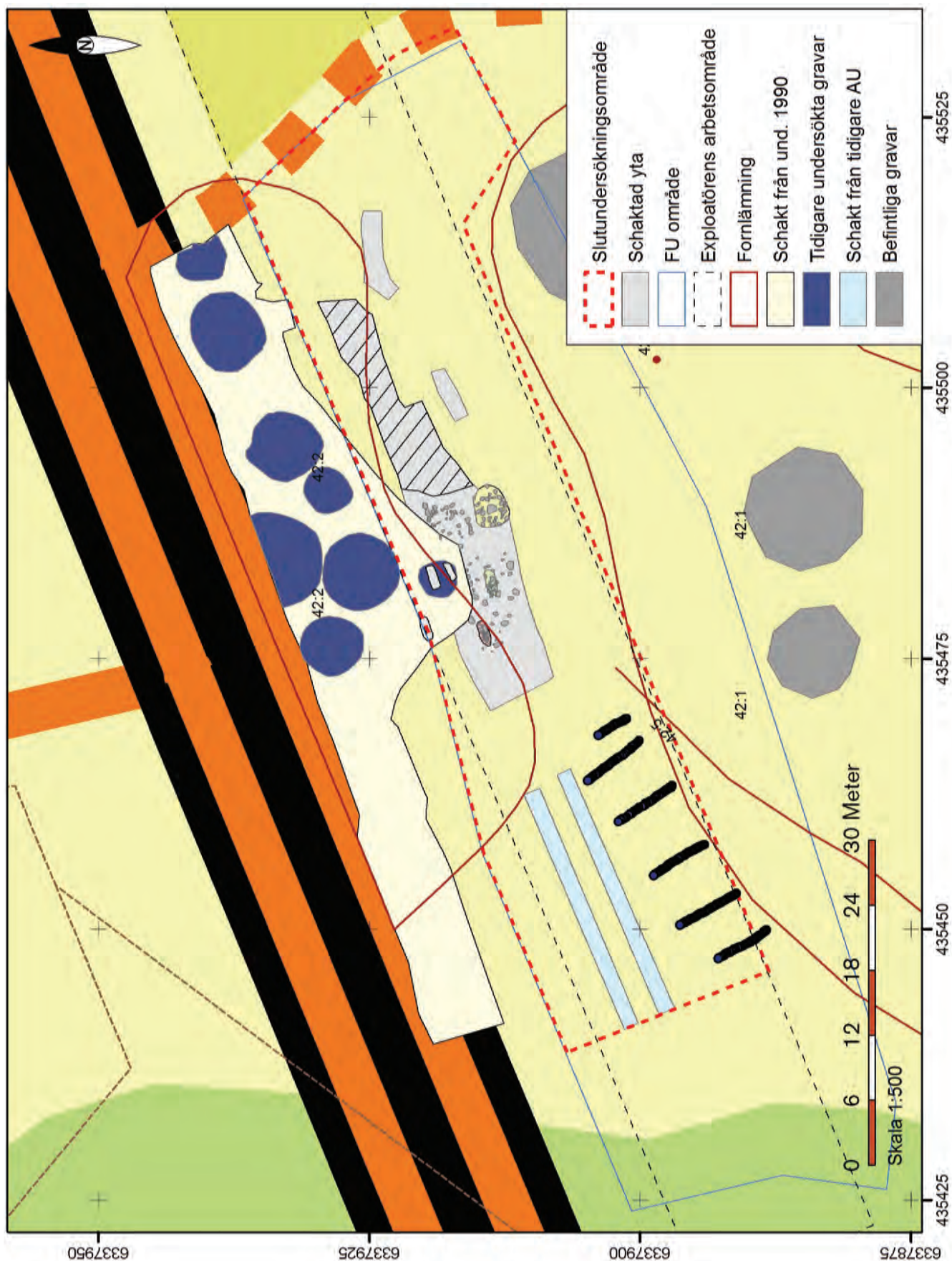
Gravfälten i Nästa har omnämnts ända sedan 1800-talet av bland annat riksantikvarien J.G. Liljegren, major B.A. Ennes och lantmätare J. Allvin. Även en del undersökningar har genomförts genom tiderna. 1903 undersöktes fyra gravar, två inom RAÄ 37 och två inom RAÄ 42. Dessa gravar är idag omöjliga att identifiera, både i fält och på gravfältskartan. Dock vet vi att de båda gravarna på forn lämning 42 innehöll fynd som daterar gravarna till vikingatid.

År 1936-37, i samband med att väg 27 anlades, undersöktes 11 gravar inom RAÄ 42, varav 9 var skelettgravar och tre var brandgravar. Detta område ligger i direkt anslutning till de undersökningar som gjordes 1990, i samband med att vägen breddades. Vid detta tillfälle undersöktes åtta skelettgravar, boplatslämningar i form av stolphål, som sannolikt utgjorde ett tvåskeppigt hus, och ett kulturlager innehållande keramik och flinta (Bodin 1994).

2010 genomfördes utredningen inför VA-ledningen (Borg 2010). I den västra delen av undersökningsområdet grävdes två schakt där inget påträffades. Ca 50 meter öster om undersökningsområdet grävdes vid samma tillfälle ytterligare två schakt där det framkom boplatslämningar i form av en härd, fyra nedgrävningar samt tre stolphål.

FIGUR 4. Översikt över delar av undersökningsområdet 1990. Centralt i bilden en skelettgrav hög. Ytterligare tre skelettgravar framkom senare inom detta område. Schaktkanten till vänster i bild gränsar till det nu aktuella undersökningsområdet. Foto: Jönköpings läns museum.

FIGUR 5. Översikt över undersökningsområdet.

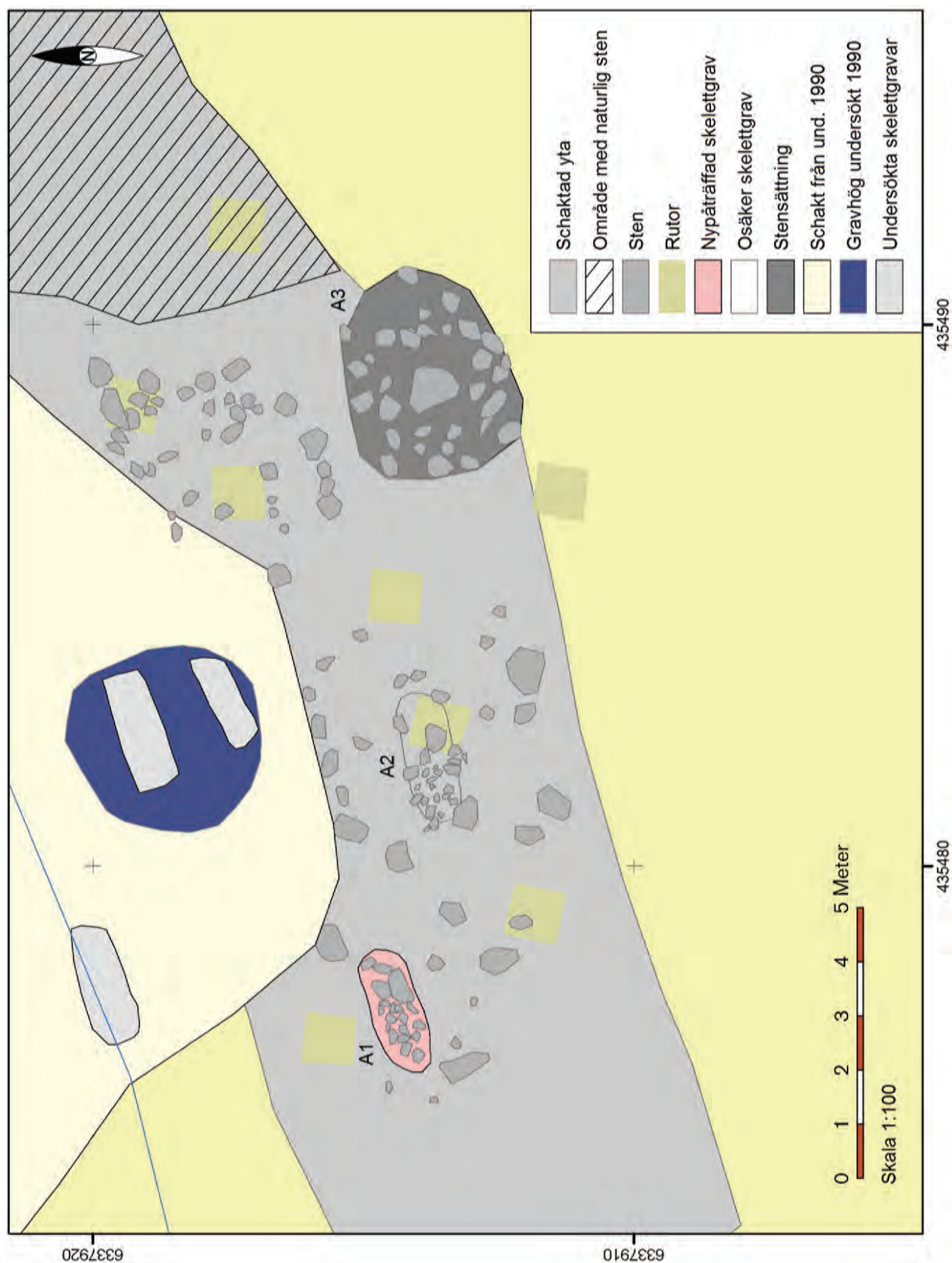
Resultat

Undersökningsområdet ligger på, och invid, gravfälten RAÄ 42:1 och 42:2. Det sistnämnda undersöktes 1990 i samband med att väg 27 breddades. 42:1 är ej tidigare undersökt. Vid undersökningarna 1990 påträffades ett flertal vikingatida skelettgravar samt ett kulturlager innehållande keramik och flinta. Kulturlagret kan sannolikt förknippas med det hus, bedömt att vara från äldre bronsålder eller neolitikum, som påträffades under en av högarna (Bodin 1994). I förundersökningsområdets västra del grävdes vid utredningen 2009 (dnr 59/09) två schakt som inte innehöll några lämningar.

Undersökningen inleddes med att försöka begränsa och värdera kulturlagret som påträffades vid undersökningen 1990, vilket sannolikt sträckte sig in i undersökningsområdet. Detta gjordes genom att gräva tio kvadratmeterstora rutor i anslutning till schaktkanten från 1990 (se karta). Resultatet visade att kulturlagret sträckte sig in i undersökningsområdet men innehöll begränsat med fynd, endast ett par små flintskärvor framkom. Redan vid undersökningen 1990 bedömdes kulturlagret som omrört, både av mänsklig hand och naturliga processer, och ansågs därför ha ringa potential. Detta tillsammans med det begränsade fyndmaterialet från rutgrävningen gjorde att vi, i samråd med länsstyrelsen, gjorde bedömningen att det kunde schaktas bort till förmån för sökandet efter de vikingatida gravarna som sannolikt sträckte sig in i undersökningsområdet.

FIGUR 6. Stensättning (A3) med mittblock som påträffades i undersökningsområdets södra del

FIGUR 7. Detaljkarta över de påträffade gravarna

Sammantaget schaktades en yta på ca 250 kvadratmeter. Schaktet lades i anslutning till schaktet från 1990. I den södra delen av området schaktades det inte ända ut till gränsen för arbetsområdet då kommunens projektledare Stefan Helbro muntligt i fält anvisade ett smalare arbetsområde. Tanken med detta är att det vore olyckligt att schakta i delar av gravfältet som inte ska tas i anspråk. I den östra delen av schaktet framkom endast markfasta block och naturligt spridda stenar. I den västra delen påträffades formationer av stenar som sannolikt är konstruerade av mänsklig hand. Längst i väster hittades en skelettgrav (A1), 2,4 x 1 meter stor, med tydlig nedgrävningskant, som i ytan var fylld med 0,1 – 0,5 meter stora stenar. Graven ligger i öst-västlig riktning precis som de tidigare undersökta gravarna. En liknande konstruktion med stenar, (A2) men utan synlig nedgrävning påträffades strax sydöst om den förra. Sannolikt utgör också dessa stenar en skelettgrav. Ytterligare några meter åt öster påträffades en stensättning (A3). Stensättningen är rund till oval till formen och mäter en diameter på ca 4 meter. Kantkedjan är gles och består av 0,3 – 0,5 meter stora stenar. Stenpackningen är tät och består av 0,1 – 0,3 meter stora stenar. Stensättningen har också ett mittblock, ca 0,7x1 meter, som troligtvis är markfast.

Till formen hör inte den här graven samman med det vikingatida gravfältet utan har en form som snarare för tankarna till bronsålder eller äldre järnålder. Ambrosiani nämner i sin avhandling *Fornlämningar och Bebyggelse* en typ av grav med mittblock som väl stämmer

FIGUR 8. Foto av en av skelettgravarna (A1). Kring stenarna syns en tydlig nedgrävningskant.

överens med den nu påträffade. Han beskriver dem som mindre runda eller kvadratiska stensättningar med kantkedja av uppstickande stenar och en tät stenpackning, ofta byggd runt ett markfast block. Den här typen av grav placerar han i bronsålder eller möjligen äldre järnålder (Ambrosiani 1964) Med tanke på att stensättningen ligger på sluttningen upp mot ett röse, sannolikt från bronsåldern, verkar det inte orimligt att den också har denna datering.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum genomförde under april och maj 2015 en arkeologisk förundersökning inför byggnation av VA och GC-väg på fastigheten Kärda 2:1, Kärda socken i Värnamo kommun. Detta gjordes med anledning av att delar av gravfältet RAÄ 42:2 som ej undersöktes 1990 ligger inom exploateringsområdet samt att RAÄ 42:1 angränsar direkt mot exploateringsytan.

Tio kvadratmeterrutor grävdes för att begränsa och utvärdera kulturlagret som påträffades vid 1990 års undersökningar. Då rutorna var tomma, så när på ett par flintor, bestämdes det att kulturlagret skulle grävas bort till förmån för sökandet efter de vikingtida skelettgravarna. Efter schaktning påträffades två skelettgravar som sannolikt dateras till vikingatid samt en stensättning.

Åtgärdsförslag

I sträckningen för VA-ledning och GC-väg har Jönköpings läns museum påträffat två skelettgravar vilka ansluter till gravfältet som undersöktes 1990. Vidare framkom en stensättning vilken utifrån form och uppbyggnad troligen dateras till brons- eller äldre järnålder. Det kan heller inte uteslutas att ytterligare någon grav skulle kunna framkomma vid fortsatta undersökningar. Jönköpings läns museum föreslår därför att undersökningsområdet blir föremål för en slutundersökning.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslaget.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-7913-2014
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2015-01-07
 Jönköpings läns museums dnr: 310/2014
 Beställare: Värnamo kommun
 Fält- och rapportansvarig: Jörgen Gustafsson
 Fältpersonal: Anna Ödeén, Jan Borg
 Fältarbetstid: 2015-04-23–2015-06-01
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Värnamo kommun
 Socken: Kärda socken
 Fastighetsbeteckning: Nästa 2:3
 Belägenhet: 63E 3dN
 Koordinater: N6337914, E435483
 Koordinatsystem: Sweref 99 TM
 Undersökningsyta: 3000 m²
 Fornlämningsnummer: 42:1, 42:2 och 42:5
 Fornlämningstyp: Gravfält
 Tidsperiod: Bronsålder - yngre järnålder

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

Ambrosiani, B. 1964. *Fornlämningar och bebyggelse*. Uppsala.

Bodin, U. 1994. *Ett Vikingatida gravfält i Finnveden*. Jönköping.

Borg, J. 2010. *Förbi Forsheda och Kärda Särskild arkeologisk utredning i form av sökschaktning i Forsheda samt arkeologisk förundersökning i anslutning till gravfälten RAÄ 42, 64 och 125 i Kärda socken inför anläggande av GC-väg och nedläggning av ledningar. Forsheda och Kärda socknar i Värnamo kommun Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2010:44. Jönköping

Börjesson, K. (red.) (1988). Regionalt kulturminnesvårdsprogram för Jönköpings län. D. 1, Bebyggelse och kulturlandskap. Jönköping: Jönköpings läns museum.

Jönköpings läns museum genomförde under april och maj 2015 en arkeologisk förundersökning av del av vikingatida gravfält inför byggnation av VA-ledning och GC-väg på fastigheten Kärda 2:1, Kärda socken i Värnamo kommun. Vid undersökningen påträffades två skelettgravar och en eventuell stensättning. Undersökningsområdet innehöll också ett tidigare känt kulturlager, vilket efter undersökning visade sig vara omrört, fyndfattigt och ha låg informationspotential.

